

Paradigma'nın Gündemindekiler

Kant, Saf Aklın Eleştirisi

G. Steiner, Babil'den Sonra: Dilin ve Tercümenin Boyutları

Joseph Rouse, Bilgi ve İktidar/Bilimin Politik Felsefesine Doğru

M. Sheikh, İslâm Felsefesi Terimleri Sözlüğü

Robert, A. Nisbet, Sosyolojik Gelenek

Hugh J. Silverman, Tekstüalitelere

S. Priest, Zihin Felsefesine Giriş

S. Z. Hünler, Spinoza'nın Hayatı

Ralph Waldo Emerson, Denemeler ve Konuşmalar

W. T. Jones, Batı Felsefesi Tarihi (III, IV ve V. Cilt)

Dermont Moran, Fenomenolojiye Giriş

Bryan Magee, Wagner ve Felsefe

Michael E. Zimmerman

Heidegger
Moderniteyle Hesaplaşma
Teknoloji, Politika, Sanat

Heidegger - Moderniteyle Hesaplaşma / Teknoloji, Politika, Sanat
Michael E. Zimmerman

İngilizce Adı
Heidegger's Confrontation with Modernity / Technology, Politics, Art

Türkçesi
Hüsamettin Arslan

Editör
Gökhan Yavuz Demir

Bu kitabın Türkçe yayın hakları *Indiana University Press*'ten alınmıştır ve **Paradigma Yayıncılık**'a aittir; hiçbir bölümü yayıncının izni olmaksızın fotokopi ve kompüter dahil hiçbir elektronik ya da mekanik araçla yeniden üretilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

1. Baskı, Nisan 2011

Dizgi-Mizanpaj
Hülya Aşkın Bilen

Kapak
Minyatür

Baskı
Bayrak Matbaacılık
Davutpaşa Cad. No. 14/2 MB İş Merkezi-Topkapı/İstanbul

ISBN: 978-975-7819-76-9

103. *Paradigma kitabı*

Paradigma Felsefe Serisi: 52

1. *Martin Heidegger - Teknoloji Felsefesine Katkıları;*
2. *Politika - Sanat; 3. Teknoloji - Felsefe - Tarih -20. Yüzyıl*
4. *Ernst Jünger - Reaksiyoner Modernizm - Völkisch hareketi.*

PARADİGMA YAYINCILIK

Alemdar Mah. Çatalçeşme Sok.
Yücer Han No: 42/3-5 – 34110
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0 212) 528 19 28
Faks: (0 212) 526 81 52
www.paradigmakitap.com
info@paradigmakitap.com

Michael E. Zimmerman

Heidegger
Moderniteyle Hesaplaşma
Teknoloji, Politika, Sanat

Türkçesi
Hüsamettin Arslan

Michael E. Zimmerman:

1946'da doğdu. Temel ilgi alanı Budizm, Heidegger, Nietzsche, Ken Wilber ve Ekoloji. Denison Üniversitesi'nde bir yıl asistan profesörlük yaptıktan sonra, 1975-2005 yılları arasında Tulane Üniversitesi felsefe departmanında felsefe profesörü, Tulane Institute for Humanities and Arts'da direktör olarak çalıştı. Sean Esbjörn-Hargens'le ekoloji hakkındaki şu kitabı yazdı: *Integral Ecology: Uniting Multiple Perspectives on the Natural World*. 2006 yılından bu yana Colorado Üniversitesi'nde çalışıyor. Martin Heidegger uzmanı; bu konuda çok sayıda kitabı ve makalesi var. Yazarın elinizdeki kitabı aynı zamanda Portekizce ve Çinceye de çevrilmiş durumda. Doktora tezini Edward G. Ballard gözetiminde yaptı: Tez konusu: "The Concept of the Self in Heidegger's Being and Time" (Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'ında Ben Kavramı).

Kitapları

Eclipse of the Self: The Development of Heidegger's Concept of Authenticity; (Athens: Ohio University Press, 1981; ikinci baskı 1986).

Environmental Philosophy: From Animal rights to Radical Ecology (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1993).

Contesting Earth's Future: Radical Ecology and Postmodernity (University of California Press, 1994)

Antolojiler:

The Thought of Martin Heidegger, Vol. XXXII, Tulane Studies in Philosophy (New Orleans, 1984).

Makalelerinden Bazıları

"Heidegger, Ethics, and National Socialism," *The Southwestern Journal of Philosophy*, V (Spring, 1974), 97-106.

"The Foundering of Being and Time," *Philosophy Today*, XIX (Summer, 1975), 100-107.

"The Unity and Sameness of the Self as Depicted in Being and Time," *The Journal of the British Society for Phenomenology*, VI (October, 1975), 157-167.

"Heidegger on Nihilism and Technique," *Man and World*, VIII (November, 1975), 399-414.

"On Discriminating Everydayness, Unownedness, and Falling in Being and Time," *Research in Phenomenology*, V (1975), 109-127.

"Heidegger's New Concept of Authentic Selfhood," *The Personalist*, LVII (Spring, 1976), 181-212.

"A Comparison of Nietzsche's Overman and Heidegger's Authentic Self," *The Southern Journal of Philosophy*, XIV (Spring 1976), 213-231.

"Some Important Themes in Current Heidegger Research," *Research in Phenomenology*, VII (1977), 259-281.

Reprinted in Radical Phenomenology: Essays in Memory of Martin Heidegger, ed. John Sallis (Humanities Press, 1979).

"Beyond Humanism: Heidegger's Understanding of Technology," *Listening*, XII (Fall, 1977), 74-83.

"Heidegger and Nietzsche on Authentic Time," *Cultural Hermeneutics*, IV (1977), 239-264.

"A Brief Introduction to Heidegger's Concept of Technology," *Humanistic Perspectives on Technology News*, II (October, 1977), 10-13.3

"Heidegger and Marcuse: Technology as Ideology," *Research in Philosophy and Technology*, Vol. II (1977), 245-261.

- "Technological Culture and the End of Philosophy," *Research in Philosophy and Technology*, Vol. II (1977), 137-145.
- "Dewey, Heidegger, and the Quest for Certainty," *The Southwestern Journal of Philosophy*, IX, No. 1 (1978), 87-95.
- "Heidegger's 'Completion' of Sein und Zeit," *Philosophy and Phenomenological Research*, XXXIX (June, 1979), 537-560.
- "Marx and Heidegger on the Technological Domination of Nature," *Philosophy Today*, XXIII (Summer, 1979), 99-112.
- "Heidegger and Bultmann: Egoism, Sinfulness, and Inauthenticity," *The Modern Schoolman*, LVIII (November, 1980), 1-20.
- "Socratic Ignorance and Authenticity," *Philosophical Perspectives: Essays in Honor of Edward Goodwin Ballard*, *Tulane Studies in Philosophy*, XXIX (1980), 133-150.
- "Archetypes, Heroism, and the Work of Art," *Philosophy and Archaic Experience: Essays in Honor of Edward G. Ballard* (Pittsburgh: Duquesne University Press, 1981).
- "The Religious Dimension of the 'Destiny of Being'," *Phenomenology and the Understanding of Human Destiny*, ed. Steven Skousgaard, (Washington, D.C.: The University Press of America), 1981.
- "Toward a Heideggerian Ethos for Radical Environmentalism," *Environmental Ethics*, V (Summer, 1983), 99-131.
- "Heidegger and Heraclitus on Spiritual Practice," *Philosophy Today*, 27 (Summer, 1983), 87-103.
- "Humanism, Ontology, and the Nuclear Arms Race," *Research in Philosophy and Technology*, VI (1983), 157-172.
- "Karel Kosik's Heideggerian Marxism," *The Philosophical Forum*, VX (Spring, 1984), 209-233.
- "Heidegger's 'Existentialism' Revisited," *International Philosophical Quarterly*, Vol. XXIV, No. 3 (September, 1984), 219-236.
- "The Role of Spiritual Discipline in Learning to Dwell on Earth," *Dwelling, Place and Environment*, ed. David Seamons and Robert Mugerauer (The Hague: Martinus Nijhoff, 1985).
- "Anthropocentric Humanism and the Arms Race," *Nuclear War: Philosophical Perspectives*, ed. Michael Fox and Leo Groarke (New York: Peter Lang Publishers, 1985).
- "The Crisis of Natural Rights and the Search for a Non-Anthropocentric Basis for Moral Behavior," *The Journal of Value Inquiry*, XIX (1985), 43-53.
- "The Philosophical Critique of Presuppositions: Implications for Psychotherapy" (co-authored with James Greer, M.D.), *Journal of Psychiatric Education*.
- "The Potentiating Physician: Combining Scientific and Linguistic Competence" (co-authored with Matthew Budd, M.D.), *Advances: Journal of the Institute for the Advancement of Health*, III (Summer, 1986), 40-55.
- "Implications of Heidegger's Thought for Deep Ecology," *The Modern Schoolman*, LXIV (November, 1986), 19-43.
- "Feminism, Deep Ecology, and Environmental Ethics," *Environmental Ethics*, 9 (Spring, 1987), 21-44.
- "Martin Heidegger," *Encyclopedia of Religion*, ed. Mircea Eliade (New York: Macmillan Publishing Company, 1987), 248-249.
- "Deep Ecology and Ecofeminism: The Emerging Dialogue," *Reweaving the World: The Emergence of Ecofeminism*, ed. Irene Diamond (Sierra Books: 1989).
- "Quantum Theory, Intrinsic Value, and Non-Dualism," *Environmental Ethics*, X (Spring, 1988), 3-30.

- "The Thorn in Heidegger's Side: The Question of National Socialism," *The Philosophical Forum*, XX (Summer, 1989), 326-365.
- "L'affaire Heidegger," *Times Literary Supplement*, No. 4, 462 (October 7-13, 1988), 1115-1117.
- "On Vallicella's Critique of Heidegger," *International Philosophical Quarterly*, XXXIX (December, 1989)
- "Philosophy and Politics: The Case of Heidegger," *Philosophy Today*, XXXIII, No. 2 (Summer, 1989), 3-19.
- "The Limitations of Heidegger's Ontological Aestheticism," in *Heidegger and Praxis*, special issue of *The Southern Journal of Philosophy*, XXVIII (1990), 183-189.
- "Deep Ecology, Eco-Activism, and Human Evolution," *ReVision*, Vol. 13, No. 3 (Winter, 1991), pp. 122-128.
- "Ontological Aestheticism: Heidegger, Jünger, and National Socialism," in *Philosophy and Politics: The Heidegger Affair*, edited by Tom Rockmore and Joseph Margolis (Temple University Press, 1992).
- "Heidegger, Buddhism, and Deep Ecology," *The Cambridge Companion to Heidegger*, ed. Charles Guignon (New York: Cambridge University Press, 1993).
- "Arne Naess, Celebrant of Diversity," *The Trumpeter*, Vol. 9, No. 2 (Spring, 1992), 61-62.
- "Reflections on Mind in Nature," *The Trumpeter*, Vol. 9, No. 3 (Summer, 1992), 122-123
- "Rethinking the Heidegger--Deep Ecology Relationship," *Environmental Ethics*, Vol. 15, No. 3 (Fall, 1993), 195-224.
- "L'écologie profonde (Deep Ecology) et l'écofascisme," *La crise environnementale* (INRA Editions: Paris, 1997).
- "E possibile un ecofascismo?" *Il Progetto*, XIV, no. 81-82, May-August, 1994, 19-24.
- "The Death of God at Auschwitz?," *Heidegger and the Holocaust*, ed. A. Milchman and A. Rosenberg (Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press, 1994).
- "Martin Heidegger: Anti-Naturalistic Critic of Technological Modernity," *Ecological Thinkers*, ed. David Macauley (New York: Guilford, 1995).
- "The Threat of Ecofascism," *Social Theory and Practice*, 21 (Summer, 1995), 207-238.
- "The Postmodern Challenge to Environmentalism," *Terra Nova*, 1, No. 2 (Spring, 1996), 131-140.
- "Ken Wilber's Critique of Ecological Spirituality," *Deep Ecology and World Religions*, ed. David Barnhill and Roger Gottlieb (Albany: SUNY Press, 2001), 243-269.
- "Possible Political Problems of Earth-Based Religiosity," *Beneath the Surface: Critical Essays on Deep Ecology*, ed. Eric Katz, Andrew J. Light, and David Rothenberg (Cambridge: MIT Press, 2000), 169-194.
- "The End of Authenticity in the Postmodern Age?," *Heidegger, Authenticity and Modernity: Essays in Honor of Hubert L. Dreyfus*, Volume One, ed. Jeff Malpas and Mark Wrathall (Cambridge: MIT Press, 2001).
- "The Ontological Decline of the West," *A Companion to Heidegger's "Introduction to Metaphysics"*, ed. Richard Polt and Gregory Fried (New Haven: Yale University Press, 2001).
- "Heidegger's Phenomenology and Contemporary Environmentalism," *Eco-Phenomenology: Back to the Earth Itself*, ed. Ted Toadvine (SUNY Press Series in Environmental Ethics and Philosophy, 2002), 73-101,
- "Ecofascism: An Enduring Temptation," *Environmental Philosophy*, fourth edition, ed. Michael Zimmerman, et al., (Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 2004)

Hüsamettin Arslan

1956 Mesudiye-Ordu doğumlu. Halen Uludağ Üniversitesi Fen-Ed. Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü mezunu. Aynı bölümde yüksek lisans yaptı. Doktora aşamasında alan değiştirdi ve “bilgi sosyolojisi ve bilim sosyolojisi” konulu doktora tezini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nde yaptı. *Epistemik Cemaat/Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi* (Paradigma, 1992; ikinci baskı 2007) bilim sosyolojisi alanında Türkiye’de yapılmış ilk akademik çalışmadır. Yegâne entelektüel hobisi felsefe okumak. Arslan’ın akademik dergilerde yayınlanan yazıları dışında yayınlanmış bir kitabı daha var: *Jöntürkler, Jönkürtler, Muhafazakârlar/Meçhul Okurla Söyleşiler* (Paradigma, 2009).

Derleme ve çeviri: *İnsan Bilimlerine Prolegomena/Dil, Gelenek, Yorum* (Paradigma, 2002); *Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler* (Paradigma, 2002); *Retorik, Hermeneutik ve Sosyal Bilimler* (Paradigma, 2002);

Çevirileri: I. Lakatos ve A. Musgrave (ed.), *Bilginin Gelişimi ve Bilginin Gelişimiyle İlgili Teorilerin Eleştirisi* (Paradigma, 1992); Chalmers, A., *Bilim Dedikleri* (ilk baskı 1992; gözden geçirilmiş baskı Paradigma 2007); Barnes, B., *T.S. Kuhn ve Sosyal Bilimler* (gözden geçirilmiş baskı, Paradigma, 2008); John W. Murphy, *Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri* (Paradigma, 2000); Ellul, J., *Sözün Düşüşü* (Paradigma, 2. baskı, 2004), Woolgar, Steve, *Bilim: Bilim İdesi Üzerine Sosyolojik Bir Deneme* (Paradigma, 1999); Falzon, C., *Foucault ve Sosyal Diyalog* (Paradigma, 2001); W. J. T. Mitchell, *İkonoloji: İmaj, Metin, İdeoloji* (Paradigma, 2005); İsmail Yavuzcan’la birlikte) Gadammer, H. G., *Hakikat ve Yöntem I ve II* (Paradigma, 2008-2009); Kearney, Richard, *Çağdaş Filozoflarla Söyleşiler* (Paradigma, 2010). Kathleen M. Wheeler, *Romantizm, Pragmatizm ve Dekonstrüksiyon* (Paradigma, 2011); Zimmerman, Michael E., *Heidegger: Moderniteyle Hesaplaşma/Teknoloji, Politika, Sanat* (Paradigma, 2011).

Hiç unutulmayan Teresa için

*Wo aber Gefahr ist, wächst
Das Rettende auch*

(Fakat tehlike neredeyse,
kurtarıcı güç de oradadır.)

Friedrich Hölderlin

Patmos

İçindekiler

Editörün Önsözü	XVII
Teşekkür	XXI
Giriş	1

Birinci Kısım

Heidegger ve Prodüksiyonist Metafiziğin Politikaları: Yeni Bir İş/Çalışma Dünyası Arayışı

Birinci Bölüm

Almanya'nın Moderniteyle Hesaplaşması	27
A. Heidegger'in Reaksiyoner Politikalarla Belirsiz İlişkisi	28
B. Modern, Endüstriyel Almanya'nın İztiyaplı Doğuşu	31
C. <i>Völkisch</i> Hareketin Moderniteye Saldırısı	36
D. Büyük Savaşın Olağanüstü Etkisi	45

İkinci Bölüm

Heidegger'in Modern Teknolojiyi Erken Eleştirilerinin

Politik Boyutları	51
A. Heidegger'in Aydınlanma Geleneğini Erken Eleştirisi	53
B. <i>Varlık ve Zaman</i> 'daki Modernite ve Yığın Kültürü Eleştirisi ..	58
C. Heidegger'in Modern Teknolojiyle Mücadelede Spengler'i Eleştirel Kendine Maletmesi	66

Üçüncü Bölüm

Heidegger, Nasyonal Sosyalizm ve Modern Teknoloji	79
A. Heidegger'in Jünger'in Yazılarının Önemine İlişkin Değerlendirmesi	80
B. Mukadder Karar: Heidegger'in Nasyonal Sosyalizme Desteği	83
C. "Resmî Hikâye"nin Son Eleştirisi	92

Dördüncü Bölüm

Jünger ve İşçi <i>Gestalt</i>'ı	103
A. Reaksiyoner Modernizm	105
B. Jünger'in Savaş Tecrübesi: Asli Tutkuyla Karşılaşma	109
C. Total Mobilizasyon: Estetik Bir Fenomen Olarak Teknoloji	118
D. Jünger'in İşçi <i>Gestalt</i> 'ı Kavramı	122

Beşinci Bölüm

Heidegger'in Jünger'in Düşüncesini İçselleştirmesi, 1933-34	137
A. Heidegger'in 1933 Rektörlük Konuşması	139
B. İşin Doğası ve İşçi Devleti Hakkındaki Politik Konuşmalar	143
C. Heidegger'in Jünger'in Maskülinist Retoriğini İçselleştirmesi	147

Altıncı Bölüm

Jünger'in Düşüncesinin Heidegger'in Olgun Teknoloji Anlayışındaki Yeri	155
A. İlk Dalgayı Kanalize Etmek	156
B. Heidegger'in Jünger'in İşçi <i>Gestalt</i> 'ı Projesini Dönüştürmesi	160
C. Heidegger'in, Jünger'in Gelecek Vizyonu Karşısında Değişen Tutumu	165
D. Heidegger'in Teknoloji Çağına Savaş Sonrası Yaklaşımı	176

Yedinci Bölüm

Nasyonal Sosyalizm, Nietzsche ve Sanat Eseri	181
A. Heidegger ve "Trajik Hayat Görüşü"	182
B. "Nasyonal Estetizm" Olarak Nasyonal Sosyalizm	188
C. Nietzsche'nin Artan Kaosu Sınırlayan Bir Şey Olarak Sanat Görüşü	202

Sekizinci Bölüm

Hölderlin ve Sanatın Kurtarıcı Gücü	211
A. Şairin Alman <i>Geist</i> 'ını Dönüştürmedeki Rolü	212
B. Almanya'nın Kutsanmış Görevi	215
C. Heidegger'in Almanya'nın Trajik Kaderiyle İlgili Değişen Vizyonu	219
D. Yeryüzü, Dünya ve Otantik Yaratma	224
E. Tanrı'nın Auschwitz'de Ölümü	233

İkinci Kısım

Heidegger'in Prodüksiyonist Metafiziği Eleştirisi

Dokuzuncu Bölüm

Teçhizat/Alet-Edavat, İş, Dünya ve Varlık	247
A. Atölyenin Dünyası	248
B. Heidegger'in Kant ve Aristoteles'e Borcu	256
C. Zamana Özgünlüğün Varlığın Anlaşılmasındaki Rolü	261

Onuncu Bölüm

Varlık ve Zaman: Prodüksiyonist Metafiziğin Sondan

Bir Önceki (Penultimate) Aşaması	267
A. Heidegger'in Erken Enstrümantalist Ontolojisi	268
B. Heidegger'in Erken Düşüncesinde Enstrümantalizmden- Yoksun Bir Ontolojinin Delili	273
C. Grek El Sanatı ve Prodüksiyonist Metafiziğin Kökleri	277
D. Otantik İfşa ve Üretim Olarak Bilim ve Fenomenoloji	287

On Birinci Bölüm

Prodüksiyonist Metafiziğin Tarihi	291
A. Varlığın <i>Energia</i> 'dan <i>Actualitas</i> 'a, Güç Tutkusuna Dönüşümü	294
B. Hakikatin <i>Aletheia</i> 'dan Kesinliğe Dönüşümü	303
C. Tözün (Substance) <i>Hypokeimenon</i> 'dan Özneye Dönüşümü	317

On İkinci Bölüm

“Emekçi Hayvan”ın Üretim Devreleri:

Tutkuya Tutkunun Tezahürü	331
A. İnsanların Rasyonel Hayvanlar Oldukları Fikrinin Eleştirisi	332
B. Hannah Arendt’in “Emekçi Hayvan” Anlayışı	340
C. Modern Teknolojinin Sibernetik Karakteri: Tutku Kendine Tutkuludur.	344
D. Michel Foucault ve Bio-İktidar Arayışı	350

On Üçüncü Bölüm

Modern Teknoloji Gündelik Dünyayı Nasıl Dönüştürüyor —

ve Nasıl Yeni Bir Gündelik Dünyaya İşaret Ediyor?	355
A. Yeni Teknik Aygıtlar Gündelik Hayatı Nasıl Değiştiriyor?	356
B. Uzayın ve Zamanın Teknolojik Dönüşümü	362
C. İşin/Emeğin, İşçinin ve Alet-Edavatın Fonksiyonelleşmesi	367
D. <i>Gestell</i> : Modern Teknolojinin “Özü”	373
E. Modern Teknolojiden Kurtuluş	378

On Dördüncü Bölüm

Otantik Üretim: Ontolojik İfşa Sanatı Olarak *Techne* . . . . .

A. Kafa Karıştırıcı Bir DUALİTE: Kendi Kendine-Doğan Şey Olarak Varlık ve Görünüşe Çıkan Şey Olarak Varlık	385
B. <i>Techne</i> ve <i>Poiesis</i> Olarak Otantik Üretim	394
C. Sanat Eseri, Şey, ve Otantik Üretim	405
D. Rilke, Cézanne ve “Şey”in İfşası	407
E. Heidegger ve “Derin Ekoloji”	414
F. İnsan Bedenini “Olmaya” Bırakmak	420

Sonuç

Heidegger’in Modern Teknoloji Kavramı Üzerine

Eleştirel Refleksiyonlar	425
A. Hegel’in Gölgesinde: Heidegger’in Tarihsel Determinizmi	430
B. Heidegger’in Temel Arayıcı-Prodüksiyonist Metafizizi Dekonstrüksiyonunun Kavramsal ve Politik Eleştirisi	436
C. Cinsiyet Farklılığı <i>versus</i> Ontolojik Farklılık	458

İndeks	469
------------------	-----

Editörün Önsözü

Indiana University Press şü üçleme ile Indiana Teknoloji Felsefesi Serisi'ni yayınlamaktan gurur duyuyor: Larry A. Hickman, *John Dewey'nin Pragmatik Teknolojisi* [*John Dewey's Pragmatic Technology*]; Don Ihde, *Teknoloji ve Hayat Dünyası: Cennetten Yeryüzüne* [*Technology and the Lifeworld: From Garden to Earth*]; Michael E. Zimmerman, *Heidegger/Moderniteyle Hesaplaşma* [*Heidegger's Confrontation with Modernity*] (kitabın başlığını Türkçeye çevirirken mini bir değişiklik yaptık, ç.).

Indiana Serisi açıkça teknoloji felsefesine hasredilmiş ilk Kuzey Amerikan serisidir. (Felsefe ve teknolojiyle ilgili, özellikle de interdisipliner incelemeleri bir araya getiren başka seriler var, fakat bu serilerin hiçbirisi felsefe içindeki yeni bir alt disiplinin gelişimine hasredilmiş değil.) Genel olarak ele alındığında, bu seri teknolojiyle ilgili geniş bir sorunlar yelpazesini felsefi perspektiften hareketle ele alacak. Yaklaşımımız felsefi açıdan çoğulcu bir yaklaşım; ilk raunda yayınladığımız kitaplar da bunun delili. Hem Amerikan pragmatist hem de Euro-Amerikan trendlerindeki gelenekleri takdim ediyor.

Üçlememiz aynı zaman dilimiyle ilgili. Seriyeye, teknoloji sorunları felsefelerine merkezî katkılarda bulunmuş iki erken yirminci

yüzyıl filozofunun, yani John Dewey ve Martin Heidegger'in radikal değerlendirme ve yorumlarıyla başlıyoruz. Keza *Teknoloji ve Hayat Dünyası*'nda kendi kültürel konumunda teknolojiyle ilgili bir çerçeve ve sorunlar dizisiyle de başlıyoruz. Daha sonra bu seriye, "Mühendisliğin Doğuşu," "Büyük Enstrüman Bilim," "Medya ve Rasyonalite," "Algının Teknolojik Dönüşümleri" ve başka birçokları dahil çok daha tematik nitelikte ciltler ilave edeceğiz.

Amacımız yeni ortaya çıkan teknoloji felsefesi alanıyla ilgili dengeli, makûl ve sağlam bir perspektif dahilinde felsefi bakımdan hem eleştirel, tarihsel ve yorumlayıcı hem de özgün ve tematik metinler yayınlamak.

Heidegger/Moderniteyle Hesaplaşma'da Michael Zimmerman, Martin Heidegger'in teknoloji konusundaki eleştirel ve vaktinde yeniden değerlendirmesini üstleniyor. Heidegger'in yirminci yüzyılın önde gelen felsefe devlerinden biri olduğu kuşku götürmez. Kıta Avrupasında tescil edilmiş bir etkisi vardır; bugünün tartışmalarının çoğundaki ana şahsiyetlerin arkasındaki en önemli filozoftur. İki önemli hermenoytik filozof Hans Georg Gadamer ve Paul Ricoeur ona borçlarını teslim etmişlerdir; Almanya'daki çağdaş eleştirel teorinin lideri Jürgen Habermas'ın, Fransa'da geç strüktüralist/yapısalcı Michel Foucault'nun, dekonstrüksiyonist Jacques Derrida'nın teslim ettikleri gibi.

Kuzey Amerika'da varoluşçu diye bilinen William Barrett ile "post-analitik" filozof Richard Rorty gibi farklı filozoflar Heidegger'i felsefenin zirvesindeki "üç isim"den biri olarak görürler. Barrett, Heidegger'in adını bu kategorideki Wittgenstein ve James'le, Rorty, Wittgenstein ve Dewey'yle birlikte zikreder.

Bu seri için çok daha önemli olan şey, Heidegger'in *teknoloji* çağına doğrudan yönelen ve onu düşüncesinin merkezine yerleştiren en önemli tek filozof olarak durmasıdır. Teknoloji felsefesine hiçbir eleştirel ya da tarihsel bakış Heidegger'i görmezden gelemez. Platon'dan günümüze metafiziğin tarihinin tümünün, teknoloji ile bilim arasındaki ilişkinin bilimin içinde dünyanın teknolojik ifşasının enstrümanı haline geldiği paradigma değişikliğiyle birlikte teknoloji çağına giden yol olduğu tezi, teknoloji sorunlarını en yüksek metafizik ve ontolojik statüye çıkarıyor.

Fakat bir felsefe devi olarak Heidegger'in pozisyonunu İkinci Dünya Savaşı öncesi ve esnasında Nasyonal Sosyalizmle kurduğu ilişki sakatlayarak tahrif ediyor. Bu tartışmanın başlaması hem Heidegger'e aşırı ve olağandışı suçlamaları hem de Heidegger'i kör savunmaları ön plana çıkarıyor.

Michael Zimmerman'ın Birinci Kısım'daki gözü pek ve dengeli yeniden değerlendirmesinin çok önemli olmasının nedeni budur. O bu sorunlarla dolaysızca yüzleşiyor ve zamanın kontekstüel tarihini izleyerek Heidegger'i, hem Heidegger'in döneminin diğer "reaksiyoner modernistleriyle" birlikte yer aldığı Alman entelektüel iklimine hem de Almanlar'ın kapitalizm ile sosyalizm arasındaki üçüncü yol olarak kaderiyle ilgili ortak temaya yerleştiriyor. Fakat Zimmerman ayrıca Heidegger'in genç çağdaşı Ernst Jünger'in ürpertici savaş-yanlısı teknoloji görüşünün bazı boyutlarını benimseydiğini de keşfediyor. Bu yorum yeni olduğu kadar dramatik bir yorumdur; bu en azından Hitler Almanyası'nda vukulan şeylerle ilgili bugünkü bilgimizden geriye bakıldığında böyledir.

Zimmerman'ın yorumu durumu anlaşılabilir kılıyor fakat hiçbir şekilde affedici değil. Nicholas Berdyaev'in yirmilerin başlarında Heidegger gibi tam zamanında konuşarak, Birleşik Devletler İle Sovyetler Birliği'nin "metafizik muadili" diye adlandırdığı üçüncü yol teması daha sonra Alman Nasyonal Sosyalizmi'nin başlığı haline gelmiştir. Fakat ikisi arasındaki bu alternatif ortadan kalkmış değil. Günümüzde başkalarının yanısıra Ayetullah Humeyni'nin konuşmalarında da yankısını buluyor. Zimmerman, Heidegger araştırmalarıyla ilgili bu sıkıntı verici sorunun derin analizini yapmakta bildiğim diğer yorumculardan çok daha başarılı ve kimse Zimmerman'ı okuduktan sonra basitçe şeylere ne iseler öylelermiş gibi dönemez.

İkinci Kısım'da teknolojinin rolü ve teknoloji çağının doğuşu Heidegger'in kuşatıcı felsefi projesi içinde ele alınıyor. Batılı teknolojik dünyayı görme tarzıyla sonuçlanan varlığın tarihine odaklanıyor. Burada büyük ölçüde Heidegger'le başlayan romantizmden derin ekolojinin imalarına uzanan bir spektrum inceleniyor. Heidegger'in daha sonraki teknoloji felsefesinde oynadığı rolün de, yeniden değerlendirmenin dışında incelenmesi ve eleştiriye tâbi tutulması gerekiyor.

Heidegger/Moderniteyle Hesaplaşma Indiana Teknoloji Felsefesi Serisi'nin amaçlarını gözcü bir biçimde gerçekleştiriyor. Eleştirel olarak ve azimle çok zor sorunlarla hesaplaşıyor; kendisini genellikle çoğu yazarın gereğinden fazla baştan savma ütopyacılığı ile çoğu filozofun kasvetli ütopya dan yoksunluğu arasında bir yerde konumlandırıyor. Ütopya ci ve ütopya dan yoksun yazarların aksine, Zimmerman teknoloji ile yorumcularının — bu durumda Heidegger'in — belirsizliklerini dikkatle ve derinlikli olarak ele alıyor.

Don Ihde

Teşekkür

Bu kitabı yazmam konusunda bana cesaret veren ve katkıda bulunan herkese müteşekkirim. Elinizdeki kitabı hatırı sayılır ölçüde geliştiren istisnâ editöryal yardım için bana zamanını ve enerjisini veren araştırmacı eşim Teresa Toulouse'a teşekkür ederim. O beni aynı zamanda başka birçok konuda da desteklemiştir.

Indiana University Press'in felsefe teknoloji serisinin editörü Don Ihde'ye beni bu kitabı yazmaya ikna ettiği ve bana yayınlanması tavsiyesinde bulunduğu için müteşekkirim. Indiana University Press'in kıdemli yayın editörü Janet Rabinowitch bu kitabın hazırlandığı yıllar boyunca desteğini esirgemedi.

Keza Charles P. Bigger, John D. Caputo, Hubert L. Dreyfus, William J. Richardson, Charles M. Shover, Thomas J. Sheehan, Gene D'Amour, Parvis Emad, Carla Fishman, John D. Glenn, Michel Haar, Jeffrey Herf, Eric Mack, Frank Schalow ve Kathleen Wright'a katkılarından dolayı teşekkürler.

Tulane Üniversitesi'nden altı aylık araştırma izni almasaydım ve National Endowment for the Humanities'den mütakip altı ay için araştırma bursu almasaydım bu kitabı vaktinde bitiremezdim. Tulane ve NEH'e 1988-89 akademik yılı sırasındaki malî destekle-

rinden dolayı müteşekkirim. Tulane'un Akademik İkinci-Başkanı ve Dekanı Francis L. Lawrence NEH bursu almama imkân sağlayan düzenlemelerin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynadı. Yılları bulan desteğinden dolayı ona teşekkür ederim.

Newcomb College felsefe departmanında yıllarca yönetici asistanlığı yapan Shirley Pratt bu kitabı kompoze ettiğim zaman sırasında çok değerli bir destek verdi. Vefasından ve ilgisinden dolayı ona minnettarım. Keza yardımları için Carol Jobtanski ile Carol Russell'a teşekkür ederim.

Nihayet sırada yılları aşan anlayış ve sevgilerinden dolayı müteşekkirdiğim başka birçok meslektaşım ve dostum var ellbette.

Giriş

Çağımız makine çağı olduğu için teknoloji çağı değil; teknoloji çağı olduğu için makine çağıdır.

[WHD: 54624]

Bu kitap, yirminci yüzyılın büyük filozofu Martin Heidegger'in modern teknolojiyi nasıl yorumladığını ve değerlendirdiğini tartışıyor. Heidegger'e göre "modern teknolojinin" birbiriyle bağlantılı üç anlamı vardır: İlki, genellikle *endüstriyalizm*le ilişkilendirilen teknikler, aygıtlar, sistemler ve üretim süreçleri; ikincisi genellikle *moderniteyle* ilişkilendirilen rasyonalist, bilimsel, komersiyalist*, faydacı, antroposentirik/insanmerkezci, seküler dünya görüşü; üçüncüsü şeyleri, hem endüstriyel üretim süreçlerini hem de modernist dünya görüşünü mümkün kılan *çağdaş anlama yahut açma/ıfşa etme modu*. Heidegger "modern teknolojinin" üçüncü anlamının çok önemli olduğu iddiasındadır. Hem endüstriyalizm hem de modernite, şeyleri teknolojik gücün egemenlik alanını teknolojik güç lehinde genişletecek hammadde olarak anlama/açıklama amacındaki çağdaş eğilimin

---

* Commercialism: Ticarî ruh, ticarî kurumlar ve ticarî yöntemler; kâr ve çıkara veya malî başarıya aşırı vurgu; insanlara ve nesnelere ticarî başarı ve kâr noktasından bakma ve her şeyi ticarî bir meta olarak görme eğilimi; eğitim ve öğretimin ticarileşmesinde olduğu gibi. (ç.)

semptomlarıdır. Heidegger'e göre, şeylerin bu tek-boyutlu izahı, insanî kararlardan değil, bazatihi "varlığın tarihi" içindeki gelişmelerden doğmuştur. Bu tarih içindeki teknolojik aşama şeylerin anlaşılma tarzını, insanları şu ya da bu şekilde endüstriyel düzenin bir parçası olmaya ve onunla ilişkili modern dünya görüşünü benimsemeye mecbur kalacakları ölçüde dönüştürmüştür.

Bu çalışmada, "modern teknolojinin" en önemli anlamı şeylerin daima hammadde olarak çağdaş anlaşılması olacaktır. Fakat okur "modern teknolojinin" aynı zamanda bu anlaşılmayı mümkün kılan endüstriyalizm ve modernist dünya görüşü anlamına geldiğini unutmamalıdır. Daha açıklayıcı olmak, özellikle de şeylerin teknolojik çiçeklenişine yol açan endüstriyel süreçlere ve teknik aygıtlara atıfta bulunmak için "endüstriyel teknoloji" terimini kullanacağım.

Heidegger'in modern teknolojiyi şeylerin açığa çıkma/açılma tarzı olarak izahı ancak Alman felsefesi tarihine yerleştirildiğinde açıklanabilir. Kant gibi Heidegger de, filozofun görevinin insanî bilgiyi ve eylemi mümkün kılan tranzendental şartları keşfetmek olduğuna inanıyordu. Bu şartların kendileri *şeyler* (things) değil, tam tersine şeyleri objektif *tecrübemizi* mümkün kılan faktörlerdir. Modern teknolojiyi analizinde Heidegger entiteleri (entities)* hammadde olarak tek-boyutlu tecrübe imkânımızın zorunlu şartlarını keşfetme teşebbüsünde bulunmuştur. Tıpkı Hegel gibi Heidegger de, insanî aktivitelerin genellikle kendi kendilerine atıfta bulunmadıklarını ve kendi kendilerinden kaynaklanmadıklarını, tersine onlara dilin ve kavramların insanın kontrolü altında bulunmayan tarihsel "uyumunun" kılavuzluk ettiğini ve onları şekillendirdiğini iddia et-

---

* Entite/entity (lat. *Entitas*): 1. Varlık; bağımsız, kendi kendisine-yeterli varlık; bir şeyin niteliklerine ya da özelliklerine karşı bir şey olarak varlığı; bir şeyin özü, aslî doğası, gerçek varlığı; 2. Varlığı ve karakteri itibarı ile farklı, objektif ya da fizik gerçekliği olan şey; bağımsız ve ayrı varlığı olan şey; üniter ve kendisine özgü karakteri olan şey; 3. Düşünce ya da tranzendental/aşkın soyutlaması, ideal kavramlaştırması: asıl varlığın yerini alan başka bir şey (aşk, akıl, güzellik, sayılar, özelleştirilmiş ilişkiler, elektron. Felsefedeki anlamı özellikle de teorik terim. Terimin Türkçedeki "varlık" kavramıyla karşılanmasının yanlış olduğunu düşünerek "entite" diye karşılamayı uygun gördüm. Başka bir Türkçe karşılık da bulamadım. Bereket versin, her yabancı terimi çevirmek gibi bir mecburiyetimiz yok. [H. Arslan].

miştir. Bu kavramsal-lingüistik oyun insanî eylemin, bilginin ve inancın belirli tarihsel devirlerdeki imkânlarını şekillendiren kategorileri belirler. Heidegger, Hegel'in tarihin tanrısal ben-bilinci istikametinde ileriye doğru bir hareket olduğu fikrini reddetse de, her iki düşünür de Batılı insanlığın içine "atılmış" olduğu farklı tarihsel dönemlere damgasını vuran kavramsal ve ontolojik "hareketlerin" doğasını keşfetme girişiminde bulunmuştur. Heidegger, dönemlere-damgalarını vuran bu hareketlerin kendilerinin dünya görüşleri değil, belirli bir dünya görüşünün doğuşunun ontolojik zorunlu şartları olduklarına inanıyordu. Bu yüzden, Heidegger için "moder-nite" denilen dünya görüşü, çağdaş durumu açıklamaktaki nihâî terim değil, aksine, gözden kaçan çok daha derin bir hareketin işaretiydi. O, bu tarihsel dönemlerin deviniminin Platon'un metafiziğiyle başlayarak teknoloji çağında zirvesine yükseldiğini savunuyordu. Batı tarihindeki büyük dönemler — Grek çağı, Roma çağı, Ortaçağ, Aydınlanma çağı ve teknoloji çağı — Heidegger'e göre, Batı insanlığının bir şeyin bir şey "olmasının" ne anlama geldiğine ilişkin kavrayışındaki uzun bir "çöküşün" aşamalarına işaret eder. Özellikle de teknoloji çağında bir şeyin bir şey "olması," kendi kendisini-takviye eden teknolojik sistem için hammadde olması anlamına gelir.

Heidegger'in modern teknolojiyi yorumu, natüralistik antropolojinin ortaya koyduğu çok daha bildik yorumdan kökten farklıdır. Bu antropolojiye göre bilinç, insan hayvanı çok farklı iklimlere ve maddî şartlara özel olarak uyumlu hale getiren evrimci bir gelişmedir. İnsanlar aletleri ve sembolleri nasıl yapmaları ve kullanmaları gerektiğini öğrendikleri için hayatta kalmışlardır. Bu tür bir antropoloji için modern endüstriyel teknoloji ilkel insanlık tarafından kullanılan aletlerin sadece sofistike bir versiyonudur. Daha önceki teknoloji ile şimdiki teknoloji arasındaki büyük farklılık sadece yeni aletlerin insanî hayatın daha önceki dönemleri için bilinmeyen bilimsel ilkelere göre tasarlanarak inşa edilmiş olmasıdır.

Heidegger, bu natüralist ve enstrümantalist teknoloji görüşünün çok sınırlı bir geçerliliği olduğunu düşünüyordu. O, "akıllı hayvan"la ilgili varsayımları, insanları yalnızca yüksek zeka sahibi hayvanlar olarak anlamayı reddederek tartışmaya açar. O ayrıca,

endüstriyel teknolojinin maddî pratiklerin tarihsel deneme ve yanılgılarından doğduğu tezine karşı çıkararak, bunun yerine, endüstriyel teknolojinin şeylerin ne *olduklarını* anlamının tek boyutlu modlarından biri olduğu için doğduğunu ileri sürer. Heidegger'e göre, bir şey için "olmak," "açılmak" veya "ifşa olmak" demektir. Belirli bir dönemde, insanî davranışı şeylerin kendilerini *ifşa etme* tarzları şekillendirir. Eğer şeyler kendilerini Tanrı'nın yarattığı şeyler olarak ifşa ediyorsa, insanlar onlara bir şekilde, eğer şeyler kendilerini yalnızca hammadde olarak ifşa ediyorsa insanlar onlara başka bir şekilde muamelede bulunur.

Heidegger'in şeyleri anlamının teknolojik moduna ilgisi "entitelerin varolmalarının" ne anlama geldiği konusunda hayati boyunca sürdürdüğü entelektüel faaliyetle çok derinden ilişkilidir. O, "varlıkla/varoluş"la şeylerin Platon'un formları veya Hıristiyan Tanrı gibi ezeli ve ebedî "temeli"ni kastetmez. Tam tersine o "varoluşu," entitelerin kendi kendilerini ifşa ettikleri tarihin şekillenme yolları olarak tanımlar. Büyük hedeflerinden biri "entitelerin varlığının/oluşunun" yüzyıllar boyunca içinde değiştiği sürecin doğasını ve karakterini anlamaktır. O entitelerin varlığının tek-boyutlu, teknolojik kavranışını tarih öncesi insanlıkta onbinlerce yıl önce değil, çok daha son zamanlarda — kadim Yunanistan'da başlayan bir tarihin nihai aşaması olarak görüyordu. Heidegger'e göre, Batı'nın tarihi, kadim Greklerin "prodüksiyonist/üretim için üretim metafiziğinin" zamanla modern teknolojiye dönüşerek dejenere olma tarzının tarihidir.

Teknolojik çağ metafiziğin tarihinin *sonuna* rastladığı için, Heidegger yorumcuları çok daha genel "teknoloji" sorununun kendisine bu tarihte oynadığı merkezi rolün hakkını teslim edememiştir. Fakat aslında Heidegger, teknoloji çağının metafiziğin tarihinin ta başlangıcından itibaren şekillenmeye başladığını düşünüyordu: Sahiden da o buna inandığı için, modern teknoloji bu tarihin kaçınılmaz sonucuydu. Metafiziğin Grek kurucu babaları entitelerin varlığını önce-teknolojik bir tarzda tanımlamıştı. Onlar için "olmak," "üretmiş olmak" demektir. Bu sebeple, Heidegger'e göre, metafiziğin tarihi *prodüksiyonist* metafiziğin kendisini serimlemesinin tarihidir. Varlığın/oluşun teknolojik kavranışı, yani her şeyin sonu gel-

mez bir üretim ve tüketim süreci için hammadde olmak dışında hiç bir şey olmadığı görüşü, prodüksiyonist metafiziğin tarihindeki son aşamadır sadece. Heidegger, Platon'u bu metafiziğin kurucusu olarak okur. Diğer Grekler gibi insanî imal ve üretimle büyülenen Platon entitelerin varlığını/oluşunu insanî imalat kaynaklı terimlerle anlıyordu. Gerçekten de Heidegger, onun ideal "form" — ezeli ve ebedî olarak mevcut ve nihaî reel şey — kavramını, kopya ya da modelin zanaatkârın faaliyetinde oynadığı rolden türettiğini öne sürer. Zanaatkârın modeli nasıl yaptığı şeye yapısını veriyor ise, aynı şekilde ezeli ve ebedî form da zamansal-empirik dünyada varlığa gelen şeylere yapılarını sağlar. Platon ezeli ve ebedî, empirik-olmayan formun şeylerin değişmeyen, daima mevcut temeli ya da payandası olduğunu düşünüyordu. O, prodüksiyonist metafiziğin tarihinin tümü için kesinlik sağlayacak şekilde, bir şeyin "olması" için bir "nihaî" temele dayanması gerektiğini öne sürer. Böylece prodüksiyonist metafizik aynı zamanda bir *temel arayıcı* (foundationalist) metafizik haline gelir.

Elinizdeki metnin temel görevlerinden biri Heidegger'in Platon'un öncülük ettiği prodüksiyonist ve temel arayıcı metafiziğin nasıl modern teknolojiye, yani, bir şey için "olmak"ın sadece ve sadece üretim adına üretmeye mecbur kalan özne için hammadde olmak anlamına geldiği görüşüne intikal ettiğine ilişkin analizini açıklamaktır. Heidegger kariyerinin başından itibaren büyük ölçüde iş ve üretimin doğasıyla — ve onların entitelerin varlığı/oluşu ile bağlantısıyla — ilgilenmiştir. *Varlık ve Zaman'ı* atölye ve teçhizat/gereçler dünyasının yorumuyla başlatması hiç de tesadüfî bir şey değildir.

Bu çalışmanın ikinci görevi, prodüksiyonist metafiziğin tarihinin, Heidegger'in işin doğasına, işte kullanılan materyale ve çalışmanın ürettiği "işlerin" doğasına giderek artan körlük olarak gördüğü üretim tarzlarını nasıl teşvik ettiğini göstermektir. Elinizdeki metnin bununla bağlantılı üçüncü görevi, "otantik/hakiki olmayan" çalışma/iş ve üretimin gündelik dünyayı nasıl dönüştürdüğünü göstermektir. Sözün gelişi, endüstriyel teknolojinin ve modern politik ideolojilerin homojenleştirici üretim süreçleri bireysel halkların ve yerlerin/mekânların biricikliğini tahrir etmiştir. Dördüncü

görevi, Heidegger'in prodüksiyonist metafiziğin tarihini oluşturan tarzlara alternatif sağlayacak *otantik* çalışma ve üretim modunu anlama girişiminin analizini yapmaktır.

Heidegger'e göre, üretimin otantik modunun keşfi Batı için bütününü yeni, postmetafizik bir dönemin başlamasına eş değerdedir. Bu yeni dönemdeki otantik üretim Greklerin başlangıçta *techne* — basiretle, itinayla üretim, görünüşe-çıkarma, şeyleri olmaya-bırakma — ile kastettikleri şeydir. Heidegger'e göre, "şeyleri [itinayla] olmaya-bırakma" aktivitesi prodüksiyonist metafizik altında bilindiği şekliyle "iş/çalışma" değil, *sanatın* özüydü. Ancak rahatsız edici soru, bu yeni dönemin sanatsal şeyleri kavrayışının Grekleri modern teknolojiye zirvesine yükselen prodüksiyonist metafiziğe sürükleyen tuzaklardan kurtulup kurtulamayacağıdır. Heidegger yeni dönemin, ancak insanlık şeylerin teknoloji çağında anlamsız hale gelen anlamını restore edecek bir sanat eseri "üretmeye" muktedir olabilirse mümkün olabileceğine inanıyordu.

Heidegger'in modern teknoloji konusundaki görüşlerinin bu tasvirini tamamladıktan sonra prodüksiyonist metafizik yorumunu, doğa kavramını, "modern teknolojinin" etkisini ve sanatın teknolojik çağın dışında bir yolu sağlayabileceği iddiasını değerlendireceğiz.

Araştırmamın ilk aşamalarında bu çalışmanın, Heidegger'in prodüksiyonist metafiziğin kaynağını, etkilerini ve alternatiflerini analizini açıklığa kavuşturur kavuşturmaz tamamlanacağına inanıyordum. Modern teknolojinin prodüksiyonist metafiziğin tarihi içinde nasıl doğduğunu, yeni bir tarihinin şeylerin yeni, postmetafizik kavranışıyla nasıl başlayabileceğini açıklamak bana yeterli görünüyordu. Fakat araştırmam ilerledikçe, Heidegger'in prodüksiyonist metafiziğin şekillendirdiği bir tarih olarak Batı dünyasının tarihini yorumunun birçok bakımdan bu yüzyılın başlarında reaksiyonist birçok Alman'ın vizyonu ile benzerlik taşıdığını görmeye başladım. Heidegger'in imtiyazlı bir konuma ulaşmayı başardığını, hem politik önkabüllerden hem de analizini yaptığı Batı tarihinin iniş-çıkışlarından kendisini koruduğunu varsaymak yerine, söz konusu tarihe kendi tarihsel şartlarının dikte ettiği sınırlar *içinden* baktığını görmeye başladım. Onun "prodüksiyonist metafiziğin tarihi-

ni” kavramsal analizine rengini, ne kadar nüfûz edici görünürse gö-rünsün, kaçınılmaz şekilde, bizatihi kendisinin de “atılmış” olduğu bir kültürel söyleşinin verdiği ve şekillendirdiği sonucuna vardım. Heidegger’in varlığın/oluşun tarihini yorumunun kendi tarihsel şartlarıyla ilişkisi arasında bir iç bağlantı bulunduğu yolundaki kı-lavuz inancımı, birbiriyle ilişkili üç olay güçlendirdi.

İlkin, Heidegger’in Nasyonal Sosyalizmle ilişkisinin doğası ve boyutlarıyla ilgili son açıklamalar beni, Heidegger’in ve savunucularının bu dönem hakkında yaptıkları yorumu — bu yoruma göre ilgili dönemin düşüncesiyle alâkası yoktu ve çok kısa bir dönemdi — eleştirel tarzda ele almaya sürükledi.¹ Nitekim aslında, Heidegger’in Nasyonal Sosyalizmi destekleme kararı, Almanya’yı yirminci yüzyılın başlarındaki politik ve felsefî kavrayışıyla çok derinden ilişkilidir. Yine de o kendisini, ne “sıradan” bir reaksiyoner ne de “sıradan” bir Nazi olarak görür; çünkü ona göre bu tür reaksiyoner ve Nazi insanlar modern teknoloji sorununun içerdiği *metafizik* konuları anlama kapasitesinden yoksundur. Tam tersine o, Almanya’ya musallat olan ölümcül “semptomların” metafizik köklerini yalnızca yetenekli ve yüce gönüllü bir düşünürün kavrayabileceği-ne inanır.

Fakat birçoğu birbiriyle uzlaşmaz izlenimi veren bu semptomlar Heidegger’e ve diğer muhafazakâr Almanlar’a göre modernitenin boyutları durumundaki şu akımları içeriyordu: komersiyalizm, endüstriyalizm, liberalizm, sosyalizm, Bolşevizm, Amerikan demokrasisi, bireycilik, bilimizm (scientism), pozitivism ve rasyonalizm. Heidegger, Nasyonal Sosyalizmin Almanya’yı ezme tehdidinde bulunan endüstriyel kapitalizm ile endüstriyel sosyalizmin — Nasyonal Sosyalizm bu ikisi arasında kalmıştı — birbiriyle ilişkili kötülükleri arasında bir “üçüncü yolu” temsil ettiğine kâniydi. O kendisine ait felsefî Nasyonal Sosyalizm versiyonunun Almanya’nın kapsamı itibarı ile kadim Greklerin gerçekleştirdiği başlan-

¹ *Being and Technology: A Study in the Philosophy of Martin Heidegger*’de (The Hague: Martinus Nijhoff, 1981) John Lescerbo, Heidegger’in teknoloji anlayışının vâkıf, ancak bütünüyle tarihdışı incelemesini sunar. Loscerbo teknoloji anlayışının politik boyutuna sadece tek bir dipnotla atıfta bulunur.

gıçla mukayese edilebilir bir “yeni başlangıç” yapmasını mümkün kılacağına inanıyordu. O bu yeni başlangıcın, endüstriyel teknolojiye eşlik eden yabancılaştırıcı ve yıkıcı çalışma ve üretim tarzlarına son vereceğini umut ediyordu. Nasyonal Sosyalist Demokratik İşçi Partisi’nin ruhânî *Führer*’i olmaya çalışması tesadüfi değildir; çünkü Heidegger hem işin hem de işçilerin bütünlük ve önemlerini tekrar kazanacakları yeni bir düzenin doğuşunun özlemini çekiyordu. Prodüksiyonist metafiziğin tarihini ve karakterini provokatif yorumu, yalnızca hem işyeri ve bütünüyle Alman ulusunda modern teknolojinin doğurduğu büyük ve keskin dönüşümler karşısındaki umutsuzluğunun hem de bu dönüşümler karşısında Almanya için koruyucu bir alternatif bulunabileceği umudunun ışığında tam olarak anlaşılabilir.

Heidegger’in modern teknoloji kavramının tarihî kontekstini inceleme kararımındaki ikinci faktör Jeffrey Herf’in *Reaksiyoner Modernizm: Weimar ve Üçüncü Reich’ta Teknoloji, Kültür ve Politika* [*Reactionary Modernism: Technology, Culture, and Politics in Weimar and the Third Reich*] adlı incelemesidir.² Heidegger’in modern teknolojiyi yorumu hiçbir şekilde bir zamanlar düşündüğüm kadar özgün değildir, der Herf, Heidegger’in modern teknoloji yorumu aslında endüstriyalizmin ve onunla bağlantılı modernite fenomeninin Alman *Geist*’ını nasıl etkilediğiyle ilgili uzun-soluklu Alman tartışmasına çok şey borçludur ve bu tartışmanın bir parçası olduğu açıktır. Bu tartışmanın katılımcılarının çoğu, Aydınlanma rasyonalizmini ve Fransız Devrimi’nin politik fikirlerini Almanya’nın geleneksel değerlerini tahrip eden “karanlık gücün” birbiriyle ilişkili boyutları olarak gören militan nasyonalistler ve politik reaksiyonerlerdi. Teknoloji tartışmasının aynı şekilde Alman *Geist*’ının kaderiyle ilgilenen diğer çağdaş katılımcıları, otoriteren politik düzeni restore etmek, fakat aynı zamanda endüstriyel teknolojinin güç-veren meyvelerini elde tutmak istiyorlardı. Heidegger bu politik görüşlerin

² Heidegger’in politik geçmişi sorununun tekrar gündeme gelmesi konusunda şu denememe bakınız: “The Thorn in Heidegger’s Side: The Question of National Socialism,” *Philosophical Forum*, XX (Summer, 1989), ss. 326-365. Keza şu denememe de bakınız: “L’affaire Heidegger,” *Times Literary Supplement*, No. 4462 (October 7-13, 1988), ss. 1115-1117.

birçoğunu benimsiyordu. Önemli “reaksiyoner modernistlerin” eserlerini okuması hem felsefî modern teknoloji anlayışını hem de modern teknolojiye karşı *politik* mücadeleye girme kararını büyük ölçüde etkilemişti.

Bu reaksiyoner modernistlerin en önemlisi Ernst Jünger’di. Onun yazılarının keşfi, Heidegger’in modern teknoloji kavramına değişen tarihsel ve kontekstüel yaklaşımını şekillendiren üçüncü faktördür. Herf, Heidegger’in Jünger ve diğer reaksiyoner modernistlere borcunu kısaca tartışır, oysa ben bu borcun ayrıntılı analizini yapıyorum; çünkü ben bu borcu yalnızca Heidegger’in teknolojik çağı kavrayışının gelişiminin anlaşılması için değil, Nasyonal Sosyalizmi desteklemesinin izahının yapılması için de hayatî bir şey olarak görüyorum. Ben Jünger’in yazılarının Heidegger’in düşüncesi ile Nasyonal Sosyalizme angajmanını ilişkilendiren halkayı şekillendirdiğini öne sürüyorum. *Der Arbitr* [DA] ve 1930’ların başlarında kaleme aldığı diğer yazılarında Jünger, insanlığa işçi-asker modunda “damgasını vurmakta olan” işçi *Gestalt*ının yeryüzünü gezenimsi bir endüstriyel dökümhaneye dönüşmeye mecbur bıraktığı tahmininde bulunuyordu. Jünger’in Almanya ve Batının geleceğiyle ilgili cesur tahminlerinin gerçekleşmesini önleyecek yegâne elverişli alternatifi Nasyonal Sosyalizmin sunduğuna inanan Heidegger, Hitler’in “işçi” devrimini desteklemeyi tercih eder. Heidegger, Nasyonal Sosyalizmin Almanya’yı otantik köklerine göre restore ederek Alman *Volk*’u lehine işleyecek yeni bir ilişkiyi mümkün kılacağını savunur. Heidegger, Jünger’in vizyonunun prodüksiyonist metafiziğin tarihindeki son teknolojik aşamanın en iyi tasviri olduğuna inancını kariyerinin sonuna kadar korumakla kalmamış, aynı zamanda kendi Nasyonal Sosyalizm versiyonunun, Batı tarihinin teknoloji merhalesini aşma vaadi taşıdığını da savunmuştur.

Nasyonal Sosyalizme angajmanı, reaksiyoner modernistlerle ve özellikle Ernst Jünger’le ilişkisi hakkında okuduktan sonra, Heidegger’in modern teknoloji kavramının politik ve tarihsel boyutlarının görmezden gelinemeyeceğini keşfettim. Bu keşif sonucunda ilk projemin hem vurgusu hem de yapısı değişti. Heidegger’in prodüksiyonist metafiziğin tarihi ve karakteriyle ilgili teorilerini anla-

mak için zamanının politik sorunlarına kişisel ve felsefi katılımıyla aynı zamanda vukubulan tahkiyesini/anlatısını dile getirmek zorunda olduğumu farkettim. Bu tahkiye böylece incelememin Birinci Kısmı; modern teknolojiyi, prodüksiyonist metafiziğin tarihinin ışığında görülen bir şey olarak izahı ve eleştirisi İkinci Kısmı haline geldi. Yine de bu iki kasmın içeriklerinin aslında birbirleriyle bağlantılı olduklarını vurgulamama izin verin. Heidegger düşüncesini Almanya'nın vahim durumuna uygulama girişiminde bulundu; çünkü yalnızca kendisinin Batı metafiziğinin *iş-boyutunu* yorumunun Almanya için yeni bir çalışma ve üretim dünyasının tesisinde ihtiyaç duyulan rehberliği sağlayabileceğine inanıyordu. Çok basit şekilde dile getirmek gerekirse, onun için Alman *Volğunun* 1920'lerde ve 30'lardaki perişanlığı, varlığın tarihi işin değerini kaybetmesine yol açtığı için doğmuştu. Yerine getirilmesi gereken görev yeni bir çalışma ve üretme modu, sanat (özellikle de şiir) ile üretim arasındaki ilişkiyi vurgulayan bir tarz keşfetmekti. Otantik üretim ya da "şeyleri olmaya bırakma" modelini sanat eserinin içerdği ifşa edici olayda buldu. Heidegger'in Nasyonal Sosyalizme sürüklenmesinin nedeni aynı zamanda Nasyonal Sosyalizmin emeği sanat formuna dönüştürerek modern işçinin yabancılaşmasını aşmayı önermesiydi.

Bu kompleks malzemeyi açıklama gerekçesiyle iki kısma ayırdım. Birinci kısmın zaten karmaşık politik tahkiyesi, Heidegger'in prodüksiyonist metafizik anlayışının ayrıntılarına atıflarla sık sık kesintiye uğradığı için daha da karmaşık hale geldi. Diğer yorumcular bu anlayışın önemli özelliklerini zaten gün ışığına çıkarmış, fakat felsefesi ile politik görüşleri, yani işin ve üretimin doğasıyla ilgili görüşleri arasındaki ilişkinin anahtarını yeterince açıklayamamışlardı. Bu nedenle, ben ilkin Heidegger'in prodüksiyonist metafiziğin tarihiyle ilgili anlayışının reaksiyoner politik uygulamasını incelemeyi tercih ettim. İkincileyin, bu incelemenin ortaya çıkardığı şeyin ışığında, bu tarihin açıklamasına döndüm. Dolayısıyla okurdan, İkinci Kısmı Birinci Kısımla yakından ilişkili bir bölüm olarak okumasını isterim. Her iki kısım da otantik üretimle ilgili bir bölümle sona eriyor. Birinci Kısım bu konuya Heidegger'in düşüncesini politik "uygulama" girişimini inceleme yoluyla, İkinci Kısım üretim konusuna, varlığın tarihi anlayışının boyutlarını inceleyerek ulaşı-

yor. Aslında bu iki kısım, hermenoytik dairedeki momentleri oluşturuyor. Heidegger'in politik iş vizyonu üretim metafiziği eleştirisini anlamamızı enforme ediyor; nihayet bu eleştiriye vukuf, Hitler'in iş ve işçi konusundaki devrimini destekleme motivasyonunu kavramamıza katkıda bulunuyor.

Kitabımın bu yeni yapısını ve Heidegger'in politik tavırları hakkındaki keşiflerin etkisi altında kalmasının önemini ortaya koyduktan sonra, bu çalışmada daha sonra ele alınması gereken can alıcı bir soru yöneltmek istiyorum: Heidegger'in düşüncesinin esef verici politik uygulaması, bu düşüncenin *geçerliliğine* ilişkin değerlendirmemizi etkiler mi? Bazı eleştirmenler, aslında Heidegger'in felsefesinin temelde reaksiyoner ve hatta faşist, endüstri çağına eşlik eden sosyal ve ekonomik değişmelerin ortaya çıkışının tehdit ettiği bir sosyal sınıfa mensup bir adamın ideolojik "refleksi" olduğunu öne sürer. Heidegger'in düşüncesinin bu tür bir indirgemeci okunuşuyla, bize yazılarını ciddiye almaktan vazgeçmemiz tavsiyesinde bulunan bir okunuşuyla uzlaşmam; aynı şekilde Heidegger'in düşüncesini, kuvvetle savunduğu politik kanaatlerinin pek etkilemediğini öne sürenlerle de uzlaşmam. Kendi tarihsel kontekstinde okunursa, Heidegger'in modern teknoloji kavramının yalnızca endüstriyel üretim süreçlerinin *meşruiyetinin* değil bütünüyle modernitenin bizatihi kendisinin *meşruiyetinin* eleştirisi olduğu ortaya çıkar. Onun için nihilistik modern kültür eşzamanlı olarak endüstriyel iş ve üretim formlarına yol açan entitelerin aynı tek-boyutlu açılışından doğar. Heidegger'e göre teknolojik insanlık, doğanın teknolojik fethini kontrolü altında bulunduran özerk fail olmaktan çok uzak, modern teknolojinin kendi kendisine yön veren iş sürecinin "kölesi" haline gelmiştir. Tümüyle manipüle edilen bir dünyada bireysel "otonomiden/özerklikten" veya "özgürlükten" söz etmek hiç de anlamlı değildir; çünkü böyle bir dünyada insanlar endüstriyel üretim taleplerinin şekillendirdiği fark edilemez sıradan şeylere dönüşmüştür. Ayrıca, üretim araçlarının "mülkiyeti"ndeki hiçbir değişme endüstriyel işin yabancılaştırıcı ve yıkıcı karakterini değiştiremez; Heidegger'in görüş noktasından kapitalizm ve sosyalizm de aynı şekilde sınırsız Güç/İktidar Tutkusunun (Will to Power), şeylerin teknolojik ifşasına eşlik eden tezahürleridir.

Jünger'in yazıları Heidegger'e, insanlığın teknolojik çağdaki paradoksal olarak zavallı ancak heroik/kahraman statüsünü tanımlamak için gerekli vokabüleri sağlar. Jünger dünya tarihini bir estetik fenomen, insanların eylemleri dahil şeylerin geri planında işbaşındaki ezeli ve ebedi Güç Tutkusunun ürettiği bir manzara olarak görür. Jünger, teknolojik insanlığın olağanüstü başarılarının hem bu gizli Güç Tutkusuna ilham edildiğini hem de bu gizli Güç Tutkusunun hizmetine sokulduğunu yalnızca kendisi gibi büyük vizyonerlerin görebileceğine inanıyordu. Jünger'in bu Güç Tutkusunun insanlığı teknolojik işçi *Gestalt*'ına göre mobilize ettiği görüşü, Heidegger'i iki önemli açıdan etkilemiştir. Birincisi bu onun, yalnızca Nasyonal Sosyalizm gibi bir radikal yeni başlangıcın Almanya'nın Jünger'in teknolojik tahmininden kurtulmasına yardım edebileceğine inanmasına katkıda bulundu. İkincisi bu, Heidegger'i bahsi geçen yeni başlangıcın özünü felsefede değil sanatta, özellikle de Nietzsche ve Hölderlin'in anladığı şekliyle sanatta aramaya sürükledi.³ O, Jünger'in Nietzsche'nin estetik tarih görüşünü yorumuna alternatif bir yorum getirmeye çalıştı.

Jünger için Güç Tutkusu (Will to Power) dünya tarihinin her kalıba giren yüzünü fiilen şekillendiren ezeli ve ebedi metafizik güç iken, Heidegger için Güç Tutkusunun bizatihi kendisi prodüksiyonist metafiziğin tarihine eşlik eden tarihsel bir fenomendi. Teknolojik insanlığı Güç Tutkusu *Gestalt*'nın şekillendirdiğini kabul etmesinin yanısıra Heidegger aynı zamanda ilhamını Hölderlin'in şiirinden alan bir sanat devriminin insanlık için yeni, teknolojik-olmayan bir geleceği başlatabileceğine de inanıyordu. Heidegger için sanat otantik üretim (pro-ducing) anlamına geliyordu. Bir şeyin inşa edilmesine "sebepe olma (causing)" anlamında çalışan öznenin eylemi değildi sanat, şeylerin kendilerini kendi imkânlarına göre ifşa etmelerine muktedir olma süreciydi. Kariyeri boyunca Heidegger yalnızca "yüksek" sanatın değil, aynı zamanda otantik el zanaatı ya da zanaat olarak "sanat"ın da modern endüstriyel teknolojiye yabancılaştırıcı ve mekanik üretim tarzının yerini alabilecek üretim tarzına

³ Jeffrey Herf, *Reactionary Modernism: Technology, Culture and Politics in Weimar and the Third Reich* (New York: Cambridge University Press, 1984). Herf'in bu mükemmel kitabına çok şey borçluyum.

nüfûzu sağlayabileceğine inandı. Ontolojik bakımdan ifşa edici çalışma ya da üretim tarzı olarak sanat, artık metafizik Güç Tutkusunun damgasını taşımayan yeni insanlık ve komünite formlarına ve artık prodüksiyonist metafiziğin tarihinin kılavuzluk etmediği yeni bir çalışma tarzına yol açabilirdi.⁴

Bu incelemenin her iki kısmı Heidegger'in modern teknoloji kavramıyla ilgili kritik sorunlar/sorular doğuruyorsa da, bu çalışmanın tümünün ele aldığı sorunların çok daha kapsamlı bir eleştirisini ancak sonuç bölümünde yapabileceğim. "Teknoloji felsefesi" ne en önemli katkısı modern teknolojinin prodüksiyonist metafiziğin tarihinden doğduğu iddiası olduğu için incelememe, deterministik tarih anlayışının Hegel ve Marx'a ne ölçüde borçlu olduğunu araştırarak başlayacağım. Sonra bu analizin ışığında Heidegger'in, metafiziğin tarihine ilişkin kendi yorumunun bizatihi aşmayı denelediği metafizik kategorilerden bazılarını kullandığı iddiasının tahlilini yapacağım. Ayrıca, onun metafiziği dekonstrüksiyonunun içerdiği politik tehlikeleri sorgulayacağım; özellikle de böyle bir dekonstrüksiyonun Aydınlanmanın bireysel özgürlükler doktrininin altını oyması ve hastalıklı "post-Aydınlanmacı" bir politik akıma verdiği desteği meşrulaştırmaya yardım etmesi ölçüsünde. Üçüncüleyin, Heidegger'in modern teknolojinin köklerini analizinin birçok alternatifinin bulunuyor olmasını ele alacağım. Bu alternatiflerden birini modern

⁴ Ancak bu incelemeyi bitirdikten sonra keşfedebildiğim üzere, Albert Borgmann ve Carl Mitcham, Heidegger'in modern teknoloji kavramını kavrayışımızdaki büyük boşluklardan/eksikliklerden ikisinin (1) Ernst Jünger ve reaksiyoner politikayla ilişkisi, ve (2) sanatın teknolojik "üretim" tarzına alternatif sağlamaktaki rolü olduğunu öne sürüyorlar. Bu inceleme Heidegger'in düşüncesini kavrayışımızdaki [bu] gedikleri dolduruyor. Borgmann ve Mitcham'ın "The Question of Heidegger and Technology: A Review of the Literature" başlıklı çarpıcı araştırmaları için bakınız *Philosophy Today*, No. 2, XXXI (Summer, 1987), ss. 98-194. Borgmann ve Mitcham haklı olarak Phillip R. Fandozzi'nin *Nihilism and Technology: A Heideggerean Investigation* (Washington, DC.: University Press of America, 1982) adlı incelemesinin Heidegger'in modern teknoloji kavramını kavrayışımız için önemli ve yararlı olduğunu altını çiziyorlar.

Heidegger'in "teknoloji felsefesi" olarak bilinen yeni alandaki yerini göstermek amacıyla yapılmış bir girişim için bakınız Carl Mitcham, "What Is the Philosophy of Technology," *International Philosophical Quarterly*, XXV, No. 1 (March, 1985), ss. 73-88. Keza bakınız Jean-Yves Goffi, *La philosophie de la technique* (Paris: Presses Universitaires de France, 1988).

teknolojinin kadına, bedene ve doğaya patriarkal/pederşâhi tahakkümün çok güçlü bir tezahürü olduğunu öne süren feministler sunmuştur. Oysa Heidegger varlığın tarihine odaklanır, başka bir söyleyişle patriarşinin tarihini görmez. Çıkardığım sonuç şu: Modern teknoloji fenomeni herhangi bir kavramsal yaklaşımın açıklayamayacağı ölçüde karmaşık bir fenomendir.

Heidegger'in modern teknoloji kavramına akademik ilgim doğrudan doğruya insanlığın ve dünyanın teknoloji çağındaki kaderine şahsî ilgimle bağlantılıdır. Bugün karşılaştığımız sorunlar Heidegger'in yarım yüzyıl önce karşılaştığı sorunlara benzer sorunlar: Teknolojik yeniliklerin sürekli dönüştürdüğü politik bakımdan plüralistik/çoğulcu bir dünyada istikrarlı bir insanî komünite mümkün müdür? Üretimde, taşımacılıkta ve iletişimdeki teknolojik gelişmeler geleneksel politik söylemi ve pratikleri ortadan kaldırmakta ya da marjinalleştirmekte midir? Teknolojik sonu gelmez bir üretim ve tüketim dünyasında hakiki bireysellik ve özgürlük hala mümkün müdür? Genetik mühendislik gibi alanlardaki dönüştürücü teknolojik gelişmelerle ilgili şeylere sınırlama getirebilecek herhangi bir geçerli "ölçü"yü savunabilir miyiz? Endüstriyel teknolojiyle bağlantılı "*insanî* ilerleme"den söz etmek yalnızca bazı sınıfların, ulusların, ırkların ve genelde "*insanlığın*" yalnızca bir cinsiyetinin böyle bir "*ilerleme*"den kazançlı çıkmasını, diğer insanların çoğunun ondan ızdırap çekmesini gizlemekte midir? Her şeyin insanî kontrol ve iktidar arayışına göre değerlendirilerek ölçüldüğü bir çağın psikolojik ve sosyal sonuçları nelerdir?

Elinizdeki metin bu tür sorulara nihai cevaplar verme iddiasında değildir. Zamanın bu noktasında cevaplardan çok daha önemlisi sorunları/soruları ciddiye almak gönüllülüğümüzdür. İnsanlık yalnızca teknolojik çağın önkabüllerini, tehlikelerini ve vaadlerini sorgulayarak bu çağın açtığı tehlikeler ve şaşırtıcı imkânlar içinde yaşamının otantik yollarını keşfetme umudu taşıyabilir.

Metin ve Terminoloji Sorunları

Bu kitap Heidegger'in yayınlanmış yazılarının tümünü dikkate alıyor, ancak *Toplu Eserleri* [*Gesamtausgabe*]'nin [İngilizceye, ç.] tercüme edilmemiş ciltlerinde modern teknoloji hakkında geliştirdiği mülâhazalara özel bir dikkat gösteriyor. Bu ciltler, özellikle de 1930'dan sonrakiler, Heidegger'in zamanının politik durumuyla ve modern teknoloji hakkındaki kendi düşüncelerinin politik boyutuyla ilgili anlayışına birçok önemli referans içeriyor.

Heidegger'in yazılarını tercüme, dile düşmüş çetrefil bir meseledir. Ben anahtar terimleri *Sein* ve *Seiende*'yi "being/varlık/oluş" ve "entity/entite" diye tercüme etmeyi tercih ettim. Bu tercüme iki Almanca kelime arasında yakın bir ilişki bulunması gerçeğini aktaramaz. *Seiende* Almanca *Sein*, yani "to be/olmak" fiilinin sıfat-fiil formudur. Bana bildik *Sein*'i "Being/Varlık/Oluş" ve *Seiende*'yi "being/varlık/oluş" diye tercüme etme pratiğini benimsemeksizin *Sein* ile *Seiende*'yi birbirinden ayırma imkânı sağladığı için bu tercüme tercih ettim. Kapital/büyük "B" ile "being"i telaffuz etmek, adlandırdığı fenomeni şeyleştirme eğilimi taşır. Heidegger için *Sein* bir entitenin kendisini gösterdiği ya da ifşa ettiği *event/olay* anlamına gelir. Bu sebeple "to be/olmak," ezeli ve ebedi bir metafizik temel ya da ilk prensip değil, bir şeyin "mevcudiyet kazanması" veya "görünüşe çıkması" anlamına gelir. Bu tür mevcudiyet kazanma ya da görünüşe çıkma, der Heidegger, insanî varoluşun özünü oluşturan "açılma" (clearing) olmaksızın gerçekleşemezdi. İnsanlar olmaksızın entiteler kendilerini ifşa edemez yahut sergileyemezlerdi; bu anlamda onlar "ol"amazlardı.

Âdet olduğu üzere, Heidegger'in özel anlam yüklediği gündelik Almancaya özgü bir terim olan *Dasein* kelimesini tercüme etmedim. Heidegger için *Dasein* insanlığın eşsiz entitelerin varlığını anlama kapasitesinin adıdır. Bu kapasite insanlığın sahip olduğu bir şey ya da insanlığın fakültesi değildir. Aksine, Heidegger'e göre, *Dasein* varlığın [-sein] kendisini ifşa edebildiği "yer/orası" [da-] olarak insanlığa sahiptir.

Tercümeyle alâkalı olmayan başka iki terminolojik karar verdim. İlkin, metin boyunca, mümkün merteye cinsiyet-karşısında nötr bir terminoloji kullanmaya çalıştım. Böyle bir terminolojiyi kullanmakla ilgili kararlarımı yerine getirmemi, Heidegger'in, Jünger'in ve bu kitapta dikkate aldığım başka her yazarın genellikle erkek egemen bir terminoloji kullanması zorlaştırmıştır. Sözüün gelişi bazan "man/insan" yerine "humankind/insanlık" ya da "humanity/beşeriyet" gibi terimleri kullandım. Fakat diğer durumlarda, yazarların kendilerinin zihinlerindeki varlıklar yalnızca erkek insanlar olduğunda yaptığım iktibaslarda erkek egemen vokabüleri kullandım.

İkincileyin, çok sık "erken/genç" ve "geç/olgun" Heidegger'e atıflar yapıyorum. Heidegger'in kendisi de düşüncesinin bir tür değişikliğe [*Kehre*] maruz kaldığını kabul ediyordu, fakat bu değişikliği açıklama ya da tarihlendirme girişimlerinin çok ihtilafı olduğu ortaya çıkmıştır. Heidegger'in düşüncesi bazı bakımlardan 1929'da değişti; bazı bakımlardan 1934'te, 1938'de ve 1943'de değişti. Aslında Heidegger'in düşüncesi, temelde asla değişmeyen bir temel sezginin sürekli çiçeklenerek açması olarak görülebilir. Yine de birçok yorumcu Heidegger'in düşüncesindeki önemli gelişmenin/değişmenin 1929-1935 arasında gerçekleştiğinde hemfikirdir. Bu sebeple "erken/genç" Heidegger'le genellikle 1929 öncesi yazılarını kastediyorum. Fakat "erken" Heidegger terimini aynı konuda müteakip, tadil edilmiş bir konumu geliştirmeden önce savunduğu bir görüşe atıfta bulunmak için kullandığım durumlar da var. Kontekst, her bir durumda "erken" Heidegger'le neyi kastettiğimin anlaşılmasını sağlayacaktır.

Kısaltmalar Listesi

Heidegger'in Eserleri

Heidegger'in eserlerine referanslar aşağıdaki kısaltmaları kullanacak. Bütün referanslar, varolduğu her durumda İngilizce tercümeyle çapraz-referansı içerecek. Böylece, [HW: 248/91] *Holzwege*'de s. 249'a, aşağıda bulunan *Holzwege* başlığı altında listelenen İngilizce baskının s. 91'ine atıfta bulunduğumu gösterecek. Bazan mevcut tercümeleri (genellikle değiştirerek) kullanıyor olsam da tercümelemler genellikle bana ait.

Listeleme işlemine Heidegger'in çoğu Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main tarafından yayınlanan *Gesamtausgabe*'nin [*Toplu Eserler*] ciltleriyle başladım. *Gesamtausgabe* dışındaki edisyonlarda ve aynı zamanda *Gesamtausgabe* içinde yayınlanan bazı kitapların — özellikle *Sein und Zeit*, *Holzwege*, *Wegmarken* — durumunda genellikle *Gesamtausgabe* dışındaki edisyonları zikrettim; çünkü onlar genellikle daha kolay ulaşılabilir.

- GA, 1 *Frühe Schriften*, ed. Friedrich-Wilhelm von Herrmann (1978).
- GA, 2 *Sein und Zeit*, ed. Friedrich-Wilhelm von Herrmann (1977).
- GA, 4 *Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung*, ed. Friedrich-Wilhelm von Herrmann (1982).

- Ss. 9-31: "Remembrance of Poet," trans. Douglas Scott, *Existence and Being*, ed. Werner Brock, Chicago: Henry Regnery Co., 1949.
- Ss. 33-48: "Hölderlin and the Essence of Poetry," trans. Douglas Scott, *Existence and Being*.
- GA, 13 *Aus der Erfahrung des Denkens, 1910-1976*, ed. Hermann Heidegger (1983).
 "Why Do We Remain in the Province," trans. Thomas J. Sheehan, *Listening*, 12 (Fall, 1977), ss. 122-125.
- GA, 20 *Prolegomena zur Geschichte des Zeitbegriffs* (Summer Semester, 1925), ed. Petra Jaeger (1979).
History of the Concept of Time: Prolegomena, trans. Theodore Kisiel. Bloomington: Indiana University Press, 1985.
- GA, 21 *Logik: Die Frage nach der Wahrheit* (Winter Semester, 1925/26) ed. Walter Biemel (1976).
- GA, 24 *Die Grundprobleme der Phänomenologie* (Summer Semester, 1927) ed. Friedrich-Wilhelm von Herrmann (1975).
The Basic Problems of Phenomenology, trans. Albert Hofstadter. Bloomington: Indiana University Press, 1982.
- GA, 25 *Phänomenologische Interpretation von Kants Kritik der reinen Vernunft* (Winter Semester, 1927/28), ed. Ingtraud Görland (1977).
- GA, 26 *Metaphysische Anfangsgrunde der Logik im Ausgang von Leibniz* (Summer Semester, 1928), ed. Klaus Held (1978).
The Metaphysical Foundations of Logic, trans. Michael Heim. Bloomington: Indiana University Press, 1984.
- GA, 29/30 *Die Grundbegriffe der Metaphysik: Welt-Endlichkeit-Einsamkeit* (Winter Semester, 1929/30), ed. Friedrich-Wilhelm von Herrmann (1983).
- GA, 31 *Wom Wesen der menschlichen Freiheit, Einleitung in die Philosophie* (Summer Semester, 1930) ed. Harmut Tietjen (1982)
- GA, 32 *Hegels Phänomenologie des Geistes* (Winter Semester, 1930/31), ed. Ingtraud Görland (1980).
- GA, 33 *Aristoteles: Metaphysik V 1-3* (Summer Semester. 1931), ed. Heinrich Hüni (1981).

- GA, 39 *Hölderlins Hymnen "Germanien" und "Der Rhein"* (Winter Semester, 1934/35), ed. Susanne Ziegler (1980).
- GA, 40 *Einführung in die Metaphysik* (Summer Semester, 1935), ed. Petra Jaeger (1983).
- GA, 41 *Die Frage nach dem Ding: Zu Kants Lehre von den transzendenten Grundsätzen* (Winter Semester, 1935/36), ed. Petra Jaeger (1984).
- GA, 43 *Der Wille zur Macht als Kunst* (Winter Semester 1936/37), ed. Bernd Heimbüchel (1985).
- GA, 45 *Grundfragen der Philosophie: Ausgewählte "Probleme" der "Logik"* (Winter Semester, 1937/38), ed. Friedrich-Wilhelm von Herrmann (1984).
- GA, 48 *Nietzsche: Der Europäische Nihilismus* (Second Freiburg Trimaster, 1940), ed. Petra Jaeger (1986).
- GA, 51 *Grundbegriffe* (Summer Semester, 1941), ed. Petra Jaeger (1981).
- GA, 52 *Hölderlins Hymne "Andenken"* (Winter Semester, 1941/42), ed. Curd Ochwadt (1982).
- GA, 53 *Hölderlins Hymne "Der Ister"* (Summer Semester, 1942), ed. Walter Biemel (1984).
- GA, 54 *Parmenides* (Winter Semester, 1942), ed. Manfred S. Frings (1982).
- GA, 55 *Heraklit. (1) Der Anfang des Abendlandischen Denkens (Heraklit)* (Summer Semester, 1943); *Logik: Heraklits Lehre vom Logos* (Summer Semester, 1944), ed. Manfred S. Frings (1979).
- GA, 56/57 *Zur Bestimmung der Philosophie. (1) Die Idee der Philosophie und das Weltanschauungsproblem* (War Emergency Semester, 1919); (2) *Phänomenologie und Transzendente Werthphilosophie* (Summer Semester, 1919), ed. Bernd Heimbüchel (1987).
- GA, 61 *Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles, Einführung in die phänomenologische Forschung* (Winter Semester, 1921/22), ed. Walter Bröcker and Kate Bröcker-Oltmanns (1985).

Heidegger'in Diğer Eserleri

- AED *Aus der Erfahrung das Denkens, 1910-1976*, ed. Hermann Heidegger. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1983.
- D *Denkerfahrungen*, ed. Hermann Heidegger. Frankfurt am Main. Vittorio Klostermann, 1983.
- DR *Das Rektorat 1933/34. Tatsachen und Gedanken*, ed. Hermann Heidegger. Frankfurt am Main. Vittorio Klostermann, 1983. "The Rectorate 1933/34: Facts and Thoughts," trans. Karsten Harries. *The Review of Metaphysics*. 38, No. 3 (March, 1985/, ss. 481-502.
- G *Gelassenheit*. 2d ed. Pfullingen: Günther Neske, 1960. *Discourse on Thinking*, trans. John M. Anderson and E. Hans Freund. New York: Harper and Row, 1966.
- HW Holzwege. 5th ed. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1972.
- Ss. 7-68: "The Origin of the Work of Art," *Poetry, Language, Thought*, trans. Albert Hofstadter. New York: Harper and Row, 1971.
- Ss. 69-104: "The Age of the World Picture," *The Question Concerning Technology*, trans. Willam Lovitt. New York: Harper and Row, 1977.
- Ss. 193-247: "The Word of Nietzsche: 'God is Dead,'" *The Question Concerning Technology*.
- Ss. 248-295: "What are Poets for?" *Poetry, Language, Thought*.
- Ss. 296-243: "The Anaximander Fragment," *Early Greek Thinking*, trans. David Farrell Krell and Frank Capuzzi. New York: Harper and Row, 1975.
- ID *Identity and Difference*, trans. Joan Stambaugh, New York: Harper and Row, 1969. Almanca sı *Identität und Differenz*, İngilizce metnin ekinde yer aliyor.
- KPM *Kant und das Problem der Metaphysik*, 2d ed. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1951.
- Kant and the Problem of Metaphysics*, trans. James Churchill. Bloomington: Indiana University Press, 1968.

- MHZ *Martin Heidegger, zum 80. Geburtstag von seiner Heimstadt Messkirch.* Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1969.
Ss. 36-45: "Homeland," trans. Thomas Franklin O'Meara, *Listening*, Vol. 6, No. 3 (Autumn, 1971), ss. 231-238.
- N I *Nietzsche*, Vol. I, 2d Ed. Pfullingen: Günther Neske, 1961.
Ss. 11-254: *Nietzsche*, Vol. 1, *The Will to Power as Art*, trans. David Farrell Krell. New York: Harper and Row, 1979.
Ss. 254-472: *Nietzsche*, Vol. II, *The Eternal Recurrence of the Same*, trans. David Farrell Krell. New York: Harper and Row, 1984.
Ss. 473-658: *Nietzsche*, Vol. III, *The Will to Power as Knowledge and as Metaphysics*, "The Will to Power as Knowledge," trans. Joan Stambaugh, David Farrell Krell, and Frank A. Capuzzi. New York: Harper and Row, 1987.
- N II *Nietzsche*, Vol. II. 2d ed. Pfullingen: Günther Neske, 1961.
Ss. 7-29: *Nietzsche*, Vol. III, *The Will to Power as Knowledge and as Metaphysic*, "The Eternal Recurrence of the Same and Will to Power."
Ss. 31-256: *Nietzsche*, Vol. IV, *Nihilism*, "European Nihilism," trans. Frank A. Capuzzi, ed. David Farrell Krell. New York: Harper and Row, 1982.
Ss. 257-333: *Nietzsche*, Vol. III, *The Will to Power as Knowledge and as Metaphysics*, "Nietzsche's Metaphysics."
Ss. 335-398: *Nietzsche*, Vol. IV, *Nihilism*, "Nihilism as Determined by the History of Being."
Ss. 399-457: *The End of Philosophy*, "Metaphysics as the History of Being," trans. Joan Stambaugh. New York: Harper and Row, 1973.
Ss. 458-480: *The End of Philosophy*, "Sketches for a History of Being as Metaphysics."
Ss. 481-490: *The End of Philosophy*, "Recollection in Metaphysics."
- SA *Schellings Abhandlung über das Wesen der Menschlichen Freiheit (1809)*. Tübingen: Max Niemeyer, 1971.
Schelling's Treatise on Human Freedom (1809), trans. Joan Stambaugh. Athens: Ohio University Press, 1985.

- SDU *Die Selbstbehauptung der deutschen Universität*, ed. Hermann Heidegger. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1983.
 "The Self-Assertion of the German University," trans. Karsten Harries, *The Review of Metaphysics*, 38, No. 3 (March, 1985), ss. 467-480.
- SG *Der Satz vom Grund*, 4th ed. Pfullingen: Günther Neske, 1971.
 Ss. 191-211: "The Principle of Ground," trans. Keith Hoeller. *Man and World*, VII (August, 1974), ss. 207-222.
- Sp "Nur noch ein Gott kann uns retten." *Spiegel*-Gespräch mit Martin Heidegger," am 23 September, 1966. *Der Spiegel*, No. 26, May 31, 1976, ss. 193-219.
 "Only a God can save us: *Der Spiegel's* Interview with Martin Heidegger," trans. Maria P. Alter and John D. Caputo, *Philosophy Today*, XX (Winter, 1976), ss. 267-284.
- SZ *Sein und Zeit*. 11th ed. Tübingen: Max Niemeyer, 1963.
Being and Time, trans. John Macquarrie and Edward Robinson. New York: Harper and Row, 1962.
- TK *Die Technik und die Kehre*. Pfullingen: Günther neske, 1965.
 Ss. 1-36: "The Question Concerning Technology," *The Question Concerning Technology*.
 Ss. 37-47: "The Turning," *The Question Concerning Technology*.
- US *Unterwegs zur Sprache*. 3d ed. Pfullingen: Günther Neske, 1965.
 Ss. 9-33: "Language," *Poetry, Language, Thought*.
 Ss. 35-End: *On the Way to Language*, trans. Peter D. Hertz. New York: Harper and Row, 1971.
- VA I,II,III *Vorträge und Aufsätze*. 3d ed. Pfullingen: Günther Naske, 1967.
- VA I Ss. 5-36: "The Question Concerning Technology," *The Question Concerning Technology*.
 Ss. 37-62: "Science and reflection," *The Question Concerning Technology*.
 Ss. 63-91: "Overcoming Metaphysics," *The End of Philosophy*.

- Ss. 93-118: "Who is Nietzsche's Zarathustra?" trans. Bernd Magnus, *The Review of Metaphysics*, XX (March, 1967), ss. 411-431.
- VA II Ss. 19-36: "Building Dwelling Thinking," *Poetry, Language, Thought*.
 Ss. 37-59: "The Thing," *Poetry, Language, Thought*.
 Ss. 61-78: "... Poetically Man Dwells ... ," *Poetry, Language, Thought*.
- VA III Ss. 3-26: "Logos (Heraclitus, Fragment B 50)," *Early Greek Thinking*.
 Ss. 27-52: "Moira (Parmenides VIII, 34-41)," *Early Greek Thinking*.
 Ss. 53-78: "Aletheia (Heraclitus, Fragment B 16)," *Early Greek Thinking*.
- WG *Wom Wesen des Grundes*, çift dilde baskısı: *The Essence of Reasons*, trans. Terrence Malick. Evanston: Northwestern University Press, 1969.
- WGM *Wegmarken*. Frankfurt am Main. Vittorio Klostermann, 1967.
- Ss. 1-20: "What is Metaphysics?" trans. David Farrel Krell, *Basic Writings*, New York: Harper and Row, 1977.
 Ss. 73-98: "On the Essence of Truth," trans. John Sallis, *Basic Writings*.
 Ss. 99-108: "Postscript to 'What is Metaphysics?'" trans. R. F. C. Hull and Alan Crick, *Existence and Being*.
 Ss. 109-114: "Plato's Doctrine of Truth," trans. John Barlow, *Philosophy in the Twentieth Century*, Vol. III, *Contemporary European Thought*, ed. William Barrett and Henry D. Aiken. New York: Harper and Row, 1971.
 Ss. 15-191: "Letter on Humanism," trans. Frank A. Capuzzi, J. Glenn Gray ve David Farrell Krell'le birlikte, *Basic Writings*.
 Ss. 195-212: "The Way Back into the Ground of Metaphysics," trans. Walter Kaufmann, *Existentialism from Dostoevsky to Sartre*. Cleveland: The World Publishing Company, 1956.

- Ss. 273-308: "Kant's Thesis about the Thing," trans. Ted E. Klein and William E. Pohl, *The Southwestern Journal of Philosophy*, IV, 3 (Fall, 1973), ss. 7-33.
"On the Being and Conception of Physis in Aristotle's Physics B, 1," trans. Thomas J. Shehan, *Man and World*, IX, 3 (April, 1976), ss. 219-270.
- WHD *Was Heisst Denken?* Tübingen: Max Niemeyer, 1954.
What is Called Thinking? Trans. Fred D. Wieck and J. Glenn Gray. New York: Harper and Row, 1972.
- ZFB *Zur Frage nach der Bestimmung der Sache des Denkens*, ed. Hermann Heidegger. St. Gallen: Erker-Verlag, 1984.
- ZSB *Zollikoner Seminare: Protokolle-Gespräche-Briefe*, ed. Medard Boss. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1987.
- ZSD *Zur Sache des Denkens*. Tübingen: Max Niemeyer, 1969.
On Time and Being, trans. John Stambaugh. New York: Harper and Row, 1972.
- ZSF *Zur Seinsfrage*, çift dille *The Question of Being* adıyla yayımlandı, trans. Jean T. Wilde and William Kluback. New Haven: College and University Press, 1958.

Jünger'in Eserleri

- AB *Das Abenteuerliche Herz. Werke. Volume 7. Essays III.* Stuttgart: Ernst Klett.
- DA *Der Arbeiter: Herrschaft und Gestalt. Werke. Volume 6. Essays II.*
- FB *Feuer und Bewegung. Werke. Volume 5. Essays I.*
- KIE *Der Kampf als inneres Erlebnis, Werke. Volume 5. Essays I.* Klett Verlag.
- SS *The Storm of Steel (Stahlgewittern içinde)*, trans. Basil Creighton. London: Chatto and Windus, 1929.
- TM "Die totale Mobilmachung," *Werke. Volume 5, Essays I.*
- Us "Über den Schmerz," *Werke. Volume 5. Essays I.*

Birinci Kısım

**Heidegger ve Prodüksiyonist
Metafiziğin Politikaları:
Yeni Bir İş/Çalışma Dünyası Arayışı**

